

ОСВІТА ЯК ЧИННИК ВХОДЖЕННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР (ДОСВІД ІРЛАНДІЇ)

Валентина Попова, д. екон. н., проф.

Інститут професійної освіти НАПН України
м. Київ, Україна

Україна та Ірландія, попри суттєві географічні, демографічні, ресурсні та інші відмінності, мають багато історичних паралелей. Колоніальна залежність від Російсько-Радянської (Величенко, 2009) та Британської (Ruane, 1992) імперій мала подібні жажливі наслідки: голодомори у ХХ столітті в Україні і Великий голод 1845 – 1849 рр. у Ірландії. Проголошена у 20-х рр. минулого століття самостійність Української та Ірландської республік не була визнана Версальським договором. Подібність також спостерігається у проблемах Ірландії і України сьогодення: подолання минулої колоніальної спадщини у економічній, історичній, соціальній, демографічній, культурній, освітній та психологічній площині.

Ознаки подібності минулого Ірландії і теперішнього України дають підстави для використання однієї з переваг порівняльного аналізу: екстраполяції історичного досвіду однієї країни на майбутнє іншої. Мова освітнього процесу є одним з аспектів такого порівняльного дослідження.

Метою дослідження є висвітлення генези мовного питання у освіті Ірландії у контексті української проблематики сьогодення.

Теперішнє імперське зазіхання на незалежність України відбувається послідовним переходом від гасла «захисту російськомовного населення» до відкритої військової агресії з метою «денаціфікації». Тобто, мова поставлена в основу новітньої моделі повернення до архаїчного колоніального панування. Відповідно до цієї моделі, сучасна російсько-українська війна є наслідком того, як українська влада впродовж 30 років незалежності ставилась до мовного питання.

Акцент на мовному питанні став однією з відправних для протилежних зрушень в Ірландії – повного позбавлення від колоніальної залежності і входження у європейський національний простір. Початковим було усвідомлення витоків національного самоствердження, які сягають часів Просвітництва: «Націоналізм – це доктрина, винайдена у Європі на початку дев'ятнадцятого століття. ... Ці ідеї міцно натуралізувалися у полі-

тичній риторичі Заходу, яка була обрана для використання усім світом» (Kedourie, 1993, с. 1). У 1938 р. завдання затвердження мовної національної ознаки було поставлене на державному рівні: «Ми не можемо виконати своє призначення як нація, якщо ми не ірландська нація, і ми можемо бути нею по-справжньому, лише якщо ми є ірландсько-мовною нацією» (De Valera, 1937, с. 365).

Цікавим є досвід логіки витоків і вирішення цього завдання. Подібно до колоніальних часів України, формальне входження представників Ірландії у державні інституції метрополії слугувало підтримці її колоніального статусу. В Україні, подібною до Ірландії, обов'язковою умовою придбання високого соціального статусу чи побудови гідної кар'єри у науці була відмова від рідної мови. Таким чином, у Ірландії початку ХХ століття, так само як в Україні початку ХХІ століття, мова стала однією з вирішальних ознак побудови апарату управління незалежної держави.

Освіта стала однією з відправних налагодження постколоніальної трансформації Ірландії. У стандартах початкової освіти було затверджено ведення занять виключно ірландською мовою (Walsh, Т. 2016, с. 1). Ірландська мова стала обов'язковим шкільним предметом з інтенсивною її інтеграцією у інші навчальні дисципліни. На складність цього процесу вказує відокремлення і приєднання до Великобританії Північної Ірландії, де англійська залишилась офіційною мовою. Приклади Криму, Донецької і Луганської областей в Україні демонструють подібні історичні паралелі.

Вчитель став одним з вирішальних суб'єктів розбудови державності Ірландії (Department of Education, 1925, с. 6). Становленню національної економіки сприяв притік мігрантів – переважно нащадків тих, хто емігрував у часи колоніального гніту. Значною мірою завдячуючи освітянам, Ірландія увійшла у 1973 р. до складу Європейського Союзу. Вона демонструє високі показники економічного розвитку за підсумковим індексом фізичного обсягу ВВП, ВВП у млрд. дол. США за поточним курсом, ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності валют (ПКС), часткою країни у світовому ВВП, тощо. Темп приросту загальної чисельності населення у декілька разів вищий за аналогічний показник України.

Акцент на мовному питанні у освітньому просторі Ірландії виявився вирішальним для збереження культурної спадщини, затвердження національної незалежності і опанування економічною самодостатністю. Шлях

до світового визнання і входження у союз європейських націй був подоланий у такій послідовності:

- впровадження на усіх рівнях освіти обов'язковості ірландської мови вплинуло на відродження національної свідомості;
- протиставлення англійської мови як мови колонізаторів ірландській як мові вільної країни сприяло позбавленню від колоніальної спадщини;
- наслідком цього став масовий підйом патріотизму та націоналізму у освітній системі та в усьому соціумі;
- політичні позиції ентузіастів ірландської мови посилились у суспільстві;
- усе це сприяло посиленню економічної позиції Ірландії у світовій економіці.

Порівняльний аналіз показує, що сучасна Україна знаходиться лише на порозі до здійснення подібної послідовності дій. Впродовж років незалежності основна увага приділялась не змісту освітнього процесу, а формі його здійснення. Наприклад, у професійній освіті радикальною реформою 2002-2020 рр. була зміна джерел фінансування з державного на місцеві бюджети. При цьому відбулась значна деградація цієї галузі зі скороченням закладів – у 1,35, учнів – у 2,03 рази (Попова, 2022). Програмним завданням професійної освіти поставлена зміна форми викладання у зв'язку з переходом до державно-приватного партнерства і розробкою кваліфікаційних стандартів.

У загальній (шкільній) освіті наголос також ставиться не на змінах у змістовному навантаженні, а на дистанційній формі навчання. Разом з тим, ці зміни не вирішують низку організаційних проблем, наприклад, командно-адміністративне керівництво наукою та освітою, її штучний поділ на академічну, вузівську і галузеву, певна ізоляція від світової науки, тощо (Бут, та ін. 2016, с. 424). Схильність до командного адміністрування підтверджує приклад прямого корегування Міністерством Освіти змісту навчальних програм: «Оновлено перелік термінів/понять, як-от: «присвоєння суверенітету» (у значенні привласнення, захоплення суверенітету УСРР союзним центром), «руській мір», «рашизм»; замість вислову «політика русифікації» застосовано вислів «політика російщення» ...» (Міністерство освіти і науки України, 16 серпня 2022 року).

Державницька політика через 30 років незалежності виявилась такою, що Міністерство освіти і науки України через шість місяців російсько-у-

країнської війни вимушене брати на себе функцію вищих органів влади у термінологічному тлумаченні політичного статусу України. Перебіг воєнних дій демонструє результати праці всієї громади освітян. Навіть без гідного фінансування і підтримки відповідного соціального статусу, вони підготували покоління, здатне дати відсіч ворогу.

Досвід Ірландії показує, що інтенсифікація україномовного змісту освітнього процесу є знаряддям для виконання комплексу завдань: від протистояння «денаціфікації» України до торування шліху у європейський національний простір. Відповідно, завданням науковців-освітян є осмислення і екстраполяція європейського досвіду (як у випадку Ірландії) для удосконалення інструментарію освіти і виховання майбутнього покоління України.

Ключові слова: освіта, мова, порівняльний аналіз, Україна, Ірландія.

Література

- Величенко, С. (2009). Питання російського колоніалізму в українській думці. Політична залежність, ідентичність та економічний розвиток. Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник, 13-14, 300–344.
- Ruane, J. (1992) Colonialism and the Interpretation of Irish Historical Development. In M. Silverman & Gulliver, P. H. (Ed.), *Approaching the past: historical anthropology through Irish case studies*. (pp. 293–323) New York: Columbia University Press.
- Kedourie, E. (1993). *Nationalism*. Oxford.
- De Valera, E. (1937). The Constitution of Ireland, Radio Broadcast 29th December 1938. In M. Moynihan, (Ed.), *Speeches and Statements my Eamonn de Valera 1917–1973*. Dublin, 1980.
- Walsh, T. (2016). The National System of Education, 1831–2000. In: *Essays in the History of Irish Education*. (pp. 7–43). Palgrave MacMillan, UK,
- Department of Education, (1925) *Statistics relating to National Education in Saorstát for the Year 1922–1923*. Dublin.
- Попова, В. (2022). Економічні передумови запровадження державно-приватного партнерства у сфері професійної освіти в Україні. *Professional Pedagogics*, 1(24), 101–110. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.101-110>
- Бут, О. М. Бушин, М. І. Вовк Ю. І. та ін. (2016). *Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів* (М. І. Бушин, О. І. Гуржій Ред.). ЧДТУ.

Міністерство освіти і науки України. (16 серпня 2022 року). Оновлено зміст навчальних програм ЗСО. <https://mon.gov.ua/ua/news/onovleno-zmist-navchalnih-program-zso>

ПОБУДОВА КУЛЬТУРИ МИРУ ЗАСОБАМИ ОСВІТИ ДЛЯ МИРУ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Надія Постригач, д. пед. н.

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
м. Київ, Україна

Метою дослідження є з'ясування впливу практичних та етичних аспектів освіти для миру для побудови культури миру.

Через повномасштабну війну, яку з 24 лютого 2022 року розв'язала Російська Федерація проти України та українського народу з порушенням норм міжнародного права, вчиняючи злочини проти людства, педагогам України довелося адаптуватися до нових умов професійної діяльності, викликаних небезпекою для життя і здоров'я та обмеженнями безпосередніх контактів із колегами та суб'єктами учіння. З огляду на це освіта для миру для нас ще ніколи не була такою важливою як сьогодні. Не зважаючи на свою тривалу історію та різноманітні напрями діяльності, освіта для миру не знаходила належного місця у навчальних планах і нерідко перебувала на околицях загальної практики. Однак сьогодні, перед обличчям війни в Європі, яка розгорнулася на теренах України, педагоги потребують ресурсів, знань та стратегій, щоб розвинути розуміння учнями цього конфлікту і людського конфлікту в цілому.

У цьому контексті в українському освітньому просторі особливої актуальності набуває формування культури миру засобами освіти для миру. Зазначимо, що освіта для миру не обмежується конфліктами і вирішує їх мирним шляхом, і буде більш ефективною, якщо буде адаптованою до соціального контексту, культури, потреб і прагнень країни. Освіта для миру має бути зміцнена цінностями культури, релігії, загальнолюдськими цінностями і навіть може розглядатися як «сутність нового людства».

За визначенням Декларації та програми дій щодо культури миру (1999), «культура миру – це сукупність цінностей, поглядів, традицій, способів по-